

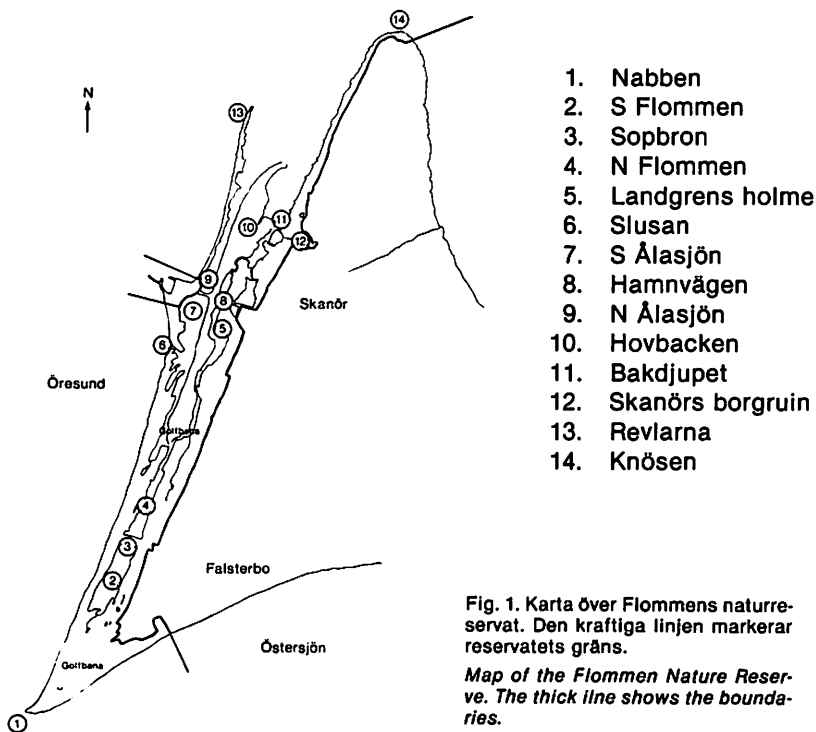
Häckande fåglar i Flommens naturreservat 1984-86

Breeding birds in the Flommen Nature Reserve 1984-86

Göran Walinder & Lennart Karlsson

Meddelande nr 118 från Falsterbo fågelstation

Området väster om Falsterbos och Skanörs stadskärnor kallas Flommen (efter danska "flomme over" = översvämna). Det fick därför ge namn åt det naturreservat som avsattes 1981, och som förutom själva Flommen även omfattar områdena söder och norr därom. Reservatets gränser och namn på olika delområden framgår av kartan i Fig. 1. Den totala ytan omfattar ca 865 hektar, varav ca 560 hektar utgörs av grunda havsområden. Naturreservatet utgör tillsammans med Foteviksområdet nr 1 på våtmarkskonventionens (Convention on Wetlands) lista över svenska områden, som särskilt bör skyddas och bevaras.

Ur ornitologisk synvinkel är området intressant dels som häckningslokal för kust- och strandängsarter som t.ex. strandkata, skärfläcka, rödbena, silvertärna och småtärna, dels som en viktig rastplats för änder och vadare under flyttningen.

Allmän beskrivning

Falsterbonäset är ett unikt exempel på marin uppbyggnadsmekanik. Halvön är uppbyggd av sand kring ett par kärnor av morän (Davidsson 1962). Sanden längs kusten är lätttrörlig och genom vattenströmningen förändras kustlinjen ständigt. Flommen är ett exempel på en landtillväxt, som pågått i århundraden och som fortfarande pågår. Området innanför den till havet gränsande sandstranden består av grunda vikar och laguner, från början helt öppet landskap, men numera till stora delar bevuxet med säv och vass.

Betydande förändringar har emellertid också orsakats av mänskliga störningar i strandbildningen. Som exempel kan nämnas anläggandet av Skanörs hamn och Hamnvägen. Hamnvägens tillkomst orsakade att vattenströmningen helt upphörde, eftersom den kvarvarande förbindelsen med havet, Slusan, ständigt proppas igen av sand. Avloppsvatten har släppts ut, och en del av området har tidigare använts som soppipp. På 1930-talet planterades vass "för att främja andfågellivet".

Havsstrandängarna har av hävd utnyttjats för bete, tång- och s.k. grästorvtäkt. Dessa ingrepp har bidragit till att ge strandängarna deras mosaikartade struktur. När betet upphörde försvann den korta grässvålen och både bladvass och havssäv spred sig snabbt. Det mesta av kort grässvål inom Flommenreservatet idag utgörs av golfbanor...

Området kan indelas i flera vegetationszoner beroende på markens fuktighetsgrad, salthalt och syretillgång. I Fig. 2 visas den generella zonerings av havsstrandängen och karaktärsväxterna inom respektive zon. För mera detaljerade beskrivningar av områdets vegetation hänvisar vi till Mathiasson (1974).

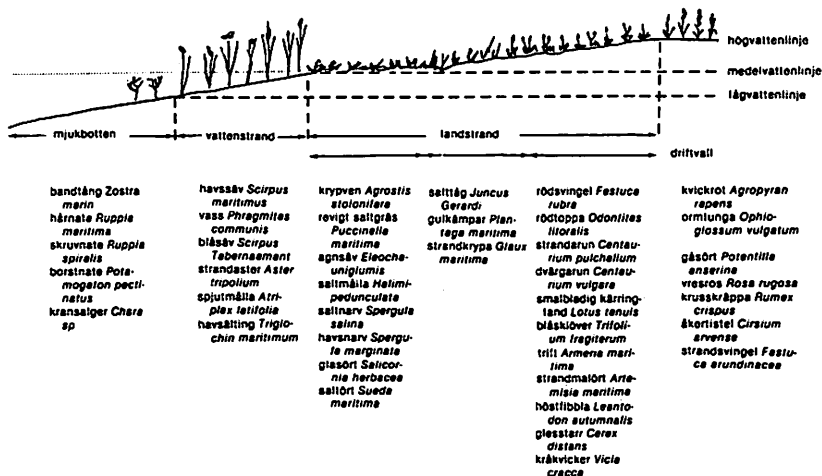

Fig. 2. Havsstrandängens vegetationszonering vid Flommen (från Mathiasson 1974).

Vegetation zones at Flommen

Bildning av naturreservat

Efter utredningar avsattes Flommenområdet i december 1981 som naturreservat. Ändamålet med reservatet är enligt beslutet "att bevara det öppna strandområdet med revelbildningar och laguner, att bevara en naturlig vegetationszonering inom sandstrands- och strandängsvegetation samt att bevara förutsättningarna för en artrik

och delvis säregen fauna och flora. Området ska dessutom kunna utnyttjas som bad- och strövmråde eller för andra former av rekreation med hänsynstagande till nämnda natur- och kulturvärden”.

Samtidigt presenterades en skötselplan för hur målsättningen ska uppnås. Bete ska återinföras i norra delen av området. Gödsling begränsas eller förbjuds på såväl betesmark som golfbanor. Golfbanorna får inte utvidgas utan tillstånd. Vattenströmningen ska förbättras genom öppning åt norr under Hamnvägen och genom rensning av hindrande vegetation. Dessutom måste områdets havsstrandängar regelbundet översvämmas av saltvatten.

På grund av främst ekonomiska problem har skötselplanen inte i alla avseenden kunnat följas. Bete har dock återinförts norr om Hamnvägen med omedelbar positiv effekt för fågellivet. Samtidigt accelererar emellertid igenväxningen av södra delen av Flommen.

På uppdrag av Länsstyrelsens Naturvårdsenhet utfördes under vårarna 1984-86 en inventering av Flommenreservatet för att klarlägga häckfågelfaunans nuvarande status. Tidigare har områdets fågelliv beskrivits av bl.a. Högstedt & Roos 1971, Rudebeck m.fl. 1971 och Roos 1974. Den här redovisade inventeringsperioden är tänkt att följas upp med ytterligare en om några år.

Inventeringsmetodik

Inventeringarna genomfördes på likartat sätt under alla tre åren. Målsättningen var i första hand att undersöka de häckande bestånden av änder, vadare och måsfåglar.

Inventeringsperioden sträckte sig från mitten av april till mitten av juni. Under denna tid gjordes fyra genomgångar av hela reservatet. I linje med givna direktiv ägnades mest tid åt de områden, som visade sig innehålla störst antal häckande par (Revlarna, Bakdjupet, Landgrens holme, Slusan och Södra Flommen). Dessa områden besöktes ytterligare fyra till sex gånger.

Resultaten baseras i första hand på antalet funna bon. De flesta aktuella arterna häckar på sådant vis, att deras bon är tämligen lättfunna. Således anser vi att de angivna resultaten ligger mycket nära det verkliga antalet. För några arter, vattenrall och de tre tättingarna sånglärka, ängsbiplärka och sävsparv, har antalet baserats på hur många revirhävande hanar som observerats.

Kontroll av häckningsresultaten har ej ingått i direktiven för denna inventering. Inventeringsperiodens längd har dock medgivit en överblick över utfallet hos många arter.

Resultat

En sammanfattande översikt av de tre årens inventeringsresultat ges i tabell 1. Över hälften av arterna förekommer som synes bara i enstaka par. Vi begränsar oss här till att kommentera de vanligaste arternas förekomst. Siffrorna inom parentes efter varje artnamn anger antalet par 1984, 1985 och 1986 enligt tabell 1.

KNÖLSVAN (12-7-11). Knölsvanen häckar spritt över hela reservatet. Förutom de häckande fåglarna sågs alla åren också ett antal (5-10) icke häckande svanar. Under 1985 kläcktes inga ägg. Även 1986 förlorade de flesta paren sina kullar på äggstadiet, och bara två ungvallar sågs.

GRÄSAND (29-18-20). Gräsanden häckar inom hela reservatet, även om en viss koncentration finns till skratmaskoloniernas omgivningar (Fig. 3). Summorna anger antalet bon funna under april-maj. Senare fynd har antagits vara omläggningar och därför inte räknats med.

Tabell 1. Antal häckande par inom Flommens naturreservat enligt häckfågelinventeringarna 1984-86. För tättingar anges antalet revirhävande hanar.

Number of breeding pairs in the Flommen Nature Reserve 1984-86. For passerines the number of territories with singing males is given.

	1984	1985	1986
Knölsvan <i>Cygnus olor</i>	12	7	11
Gravand <i>Tadorna tadorna</i>	0	3	4
Kricka <i>Anas crecca</i>	2	0	1
Gräsand <i>A. platyrhynchos</i>	29	18	20
Ärta <i>A. querquedula</i>	2	1	3
Skedand <i>A. clypeata</i>	2	1	2
Vigg <i>Aythya fuligula</i>	1	0	0
Ejder <i>Somateria mollissima</i>	1	4	5
Vattenrall <i>Rallus aquaticus</i>	3	10-14	8-12
Rörhöna <i>Gallinula chloropus</i>	4	3	2
Sothöna <i>Fulica atra</i>	23	12	15
Strandskata <i>Haematopus ostralegus</i>	34	29	20
Skärfläcka <i>Recurvirostra avosetta</i>	33	20	40
Större strandpipare <i>Charadrius hiaticula</i>	5	5	3
Svartbent strandpipare <i>C. alexandrinus</i>	0	0	1
Tofsvipa <i>Vanellus vanellus</i>	23	12	20
Enkelbeckasin <i>Gallinago gallinago</i>	1	1	1
Rödbena <i>Tringa totanus</i>	22	22	28
Skrattmås <i>Larus ridibundus</i>	498	453	179
Fiskmås <i>L. canus</i>	2	1	1
Silvertärna <i>Sterna paradisaea</i>	16	27	12
Småtarerna <i>S. albigifrons</i>	8	20	6
Sånglärka <i>Alauda arvensis</i>	88	68	63
Ängspiplärka <i>Anthus pratensis</i>	63	51	48
Sävsparv <i>Emberiza schoeniclus</i>	52	49	48

SOTHÖNA (23-12-15). Betydligt färre bon hittades 1985 och -86. Om detta betyder en nedgång från "det normala", t.ex. på grund av hög vinterdödlighet, eller om 1984 var ett ovanligt bra år går inte att avgöra. Emellertid minskade antalet icke häckande fåglar i Södra Ålasjön från ett femtiotal till endast ett tiotal, samtidigt som häckningarna blev färre.

Häckningarna minskade framför allt i södra delen av Flommen, möjligen sammanhängande med att skrattnåskolonin här också minskade kraftigt (se nedan).

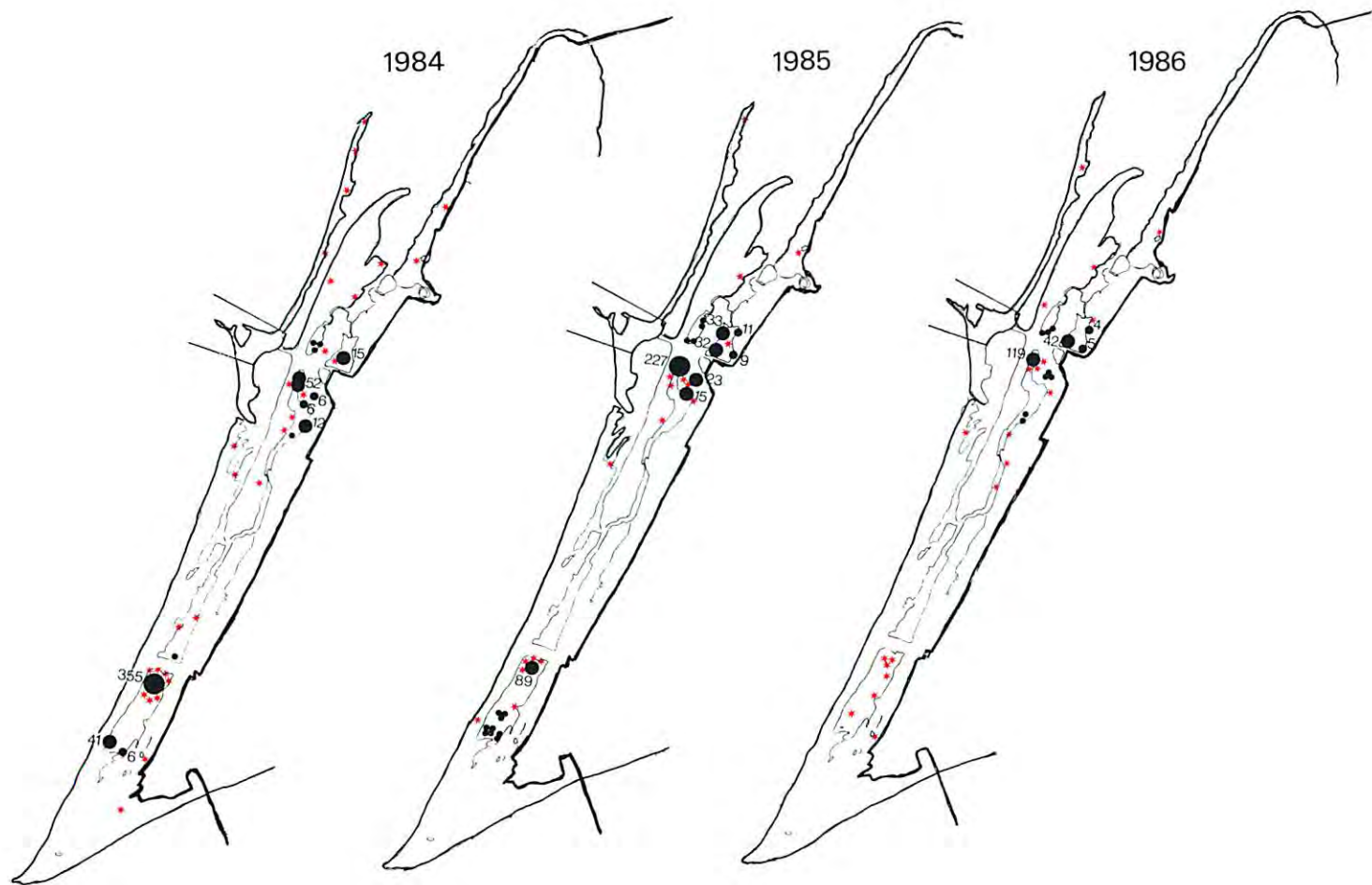
STRANDSKATA (34-29-20). Strandskatorna häckar främst på eller i anslutning till golfbanorna. Den fortlöpande minskningen av antalet par har dock skett inom den norra delen av reservatet, Revlarna-Bakdjupet.

Häckningsresultaten är, på grund av de utsatta lägena, genomgående mycket dåliga. 1986 sågs två kläckta kullar, men sannolikt kom ingen av dessa ungar på vingarna. Totalt har mindre än tio av de 83 kullarna resulterat i kläckta ungar under de tre åren. Det är inte troligt att någon unge uppnått flygfärdig ålder.

SKÄRFLÄCKA (33-20-40). Under 1984 häckade skärfläckorna i två kolonier. En på två nyanlagda öar söder om Landgrens holme och en i inre delen av Bakdjupet (24 resp. 9 par). Följande år låg alla bona på öarna vid Landgrens holme. Under 1986, slutligen, hade fåglarna etablerat sig alldeles norr om Hamnvägen. Denna koloni övergavs tidigt (12 maj) av okänd anledning.

Fig. 3. Gräsandsbon (röd stjärna) funna 1984-86 och deras anknytning till skrattnåskolonier (svart prick). Siffrorna anger skrattnåsbon.

Nests of Anas platyrhynchos (red star) found in 1984-86 and their connection to colonies of Larus ridibundus (black dots). The figures indicate the number of nests of L. ridibundus.

STÖRRE STRANDPIPARE (5-5-3). Under de tre säsongerna har elva av bona legat på Revlarna, ett vid Slusan och ett på Nabben, de båda sistnämnda 1984. Arten är mycket utsatt, eftersom den häckar på badstränderna.

TOFSVIPA (23-12-20). Tofsvipan trivs bäst i områden med lågt gräs. Sålunda följer vipornas häckningsplatser betesgången (Fig. 4). Under 1984 betades området i inre delen av Bakdjupet, nedanför Skanörs borgen. Våren 1986 var betetrycket kraftigast omedelbart norr om Hamnvägen, och den största koncentrationen av häckande tofsvipor fanns då här. Uppenbarligen är det så att betetrycket måste vara kraftigt för att gynnsamma områden skall uppstå för viporna (jfr. Larsson 1986).

RÖDBENA (22-22-28). Rödbenan är ett parallellfall till tofsvipan och är också starkt knuten till de betade områdena (Fig. 4).

Både tofsvipan och rödbenan gynnas av betningen

Foto: Jan Elmelid/N

SKRATTMÅS (498-453-179). Första inventeringsåret (1984) låg den största kolonin i Södra Flommen (403 bon), medan en mindre koloni fanns runt Landgrens holme (95). Året efter var förhållandet det omvända: 99 bon i Södra Flommen och 354 vid Landgrens holme. Under 1986 låg alla bon i två kolonier norr och söder om Hamnvägen. Skrattmåsar fanns dock i Södra Flommen vid inventeringens början, men de gick aldrig till häckning. Koloniernas placering under de olika åren framgår av Fig. 3.

Sammanlagt räknades alltså drygt 1100 kullar. Inventeringarna avslutades så pass sent, att häckningen för så gott som samtliga par kunnat följas till kläckning. Trots detta har inte en enda unge iakttagits. I allmänhet har häckningarna avbrutits långt tidigare, vanligen mellan en och två veckor efter äggläggningen. Orsakerna till detta har inte kunnat klargöras utifrån denna undersökning, men rävar har vid åtskilliga tillfällen observerats ute i kolonierna. Allmänt sett torde skrattmåsen ha minskat kraftigt som häckande i Skåne. T. ex. är de stora kolonierna i Hammarsjön och Krankejön övergivna sedan flera år tillbaka (Gärdenfors m.fl. 1986).

Det kan tilläggas att innevarande år finns högst ett trettiotal skrattmåspar vid Landgrens holme och inga alls i Södra Flommen.

SILVERTÄRNA (16-27-12). Alla bon låg på yttre delen av Revlarna, huvudsakligen inom fågelskyddsområdet. Trots detta är störningarna betydande.

SMÅTÄRNA (8-20-6). Småtärnorna häckade inom samma område som silvertärnorna. Antalet par varierar kraftigt från år till år, men ingen av arterna är känd för någon starkare ortstrohet till häckningsplatsen (jfr. Roos 1984).

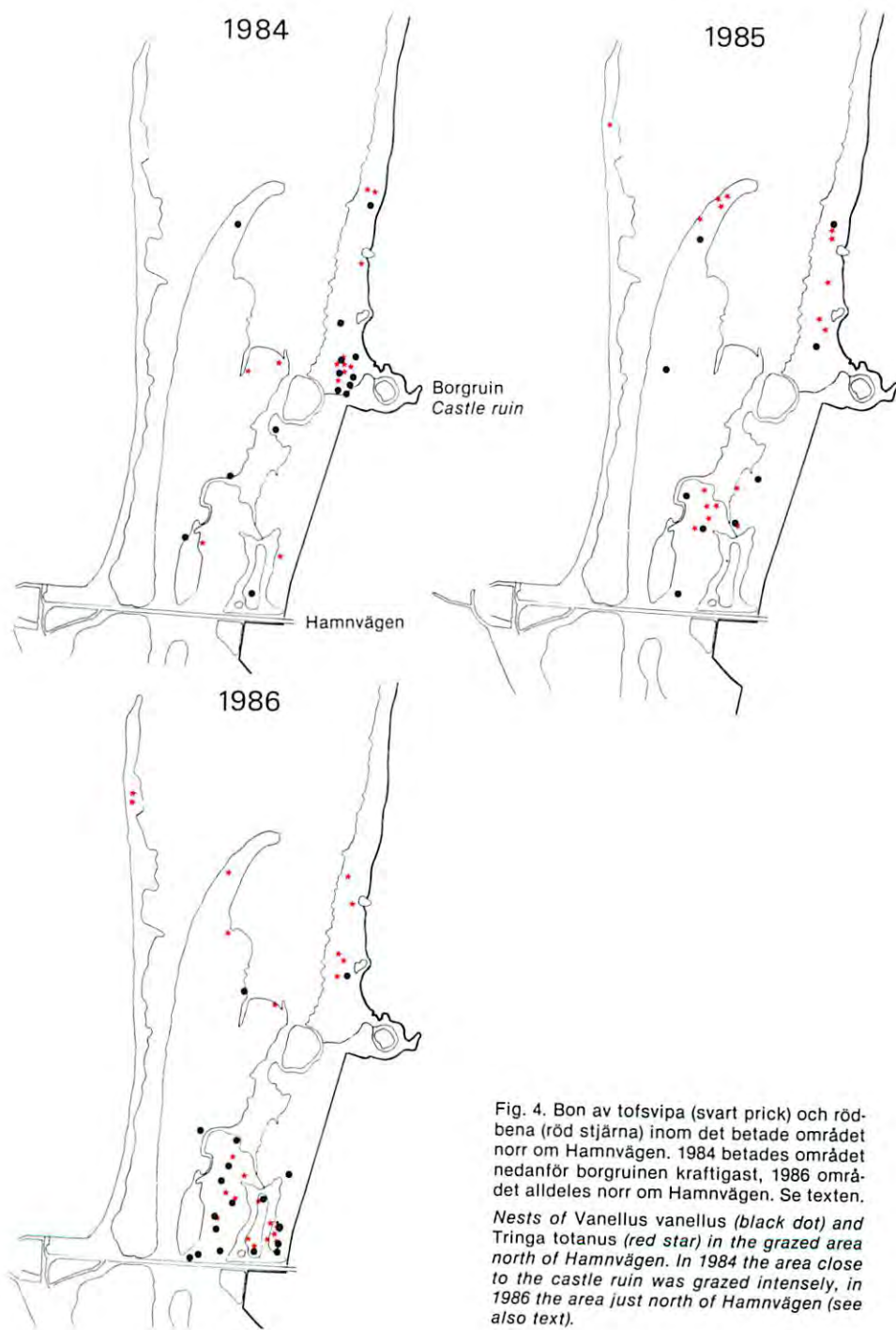

Fig. 4. Bon av tofsvipa (svart prick) och rödbena (röd stjärna) inom det betade området norr om Hamnvägen. 1984 betades området nedanför borgruinen kraftigast, 1986 området alldeles norr om Hamnvägen. Se texten.

Nests of Vanellus vanellus (black dot) and Tringa totanus (red star) in the grazed area north of Hamnvägen. In 1984 the area close to the castle ruin was grazed intensely, in 1986 the area just north of Hamnvägen (see also text).

Inventering av tättingar ingick inte i direktiven för denna undersökning. För de tre tidigt anländande arterna sånglärka, ängsbiplärka och sävsparv var det emellertid möjligt att göra en revirkartering. Alla tre arterna minskade i antal under åren, särskilt sånglärkan. Det ligger förstås nära till hands att ange de kalla vintrarna under perioden som bidragande orsak till minskningen hos dessa kortflyttare.

Diskussion

Att utifrån de här presenterade resultaten dra några långtgående slutsatser om häckfågelfaunans utveckling inom reservatet är naturligtvis inte möjligt. Emellertid är det redan nu uppenbart, att betningen direkt gynnar arter som tofsvipa och rödbena. Betestrycket måste dock vara tillräckligt kraftigt. Sålunda finns det för närvarande alldeles för få djur i området nedanför Skanörs borguin, på yttre Hovbacken och söder om Hamnvägen. I det inhägnade området norr om Hamnvägen verkar däremot betningen vara tillräcklig, och här finns också de största koncentrationerna av tofsvipa och rödbena.

Småtärnan trivs på sandrevlarna

Foto: John Sandberg

Tre arter, större strandpipare, silvertärna och småtärna, är helt koncentrerade till Revlarnas yttersta del. Det sedan lång tid tillbaka ställda kravet på beträdnadsförbud under häckningstiden (se Högstedt & Roos 1971) har nu tillgodosetts, men i praktiken störs fåglarna lika mycket som tidigare. Under sommaren 1986 noterades överträdelser av beträdnadsförbudet vid samtliga besök på Revlarna, allt från enstaka flanörer och ryttere till massinvasion av badande (Jönsson 1986).

En annan störningsfaktor för fågellivet är det evinnerliga rännandet av lösa hundar i reservatet, trots att hund ej får finnas lös i reservatet under tiden 15 mars - 31 oktober. Detta struntar tyvärr många hundägare fullständigt i.

I framtiden krävs det uppenbarligen kraftfulla åtgärder om man vill leva upp till målsättningen för reservatet. En upprepning av säv och vass gjordes vintern 1983-84, men den var inte tillräcklig. Igenväxningen fortgår, främst i södra delen av Flommen, där nästan inga klarvattenytor nu finns kvar. En framtida upprepning måste ske i samråd med Falsterbo fågelstation, som har en del av ringmärkningsverksamheten förlagd till vassarna i Södra Flommen. En förutsättning för att upprepningarna ska få bestående effekt är att vattenströmningen fungerar. Nyligen byttes kulvertrören

under Sopbron ut mot en bro i avsikt att förbättra genomströmningen av vatten. Nästa steg bör vara att öppna en förbindelse under Hamnvägen.

Antalet betesdjur bör ökas inom de norra delarna av reservatet för att ytterligare förbättra häckningsbiotopen för bl.a. tofsvipa och rödbena. Kanske får vi då också tillbaka kärrsnäppan som häckande i reservatet.

Problemet med störningarna på Revlarna kan till en början åtgärdas med bättre skyltning, vilket nyligen också skett. De förutvarande skyltarna syntes knappt i strandrågen, och många överträdelse berodde säkert på ren okunnighet. Samtidigt är det nog också nödvändigt med bättre tillsyn av såväl detta område som andra delar av reservatet. Det vore önskvärt att heltidsanställa en tillsyningsman för alla reservat på Falsterbonäset (Flommen, Ljungen, Måkläppen) åtminstone under häckningstid. Förutom rena bevakningsuppgifter skulle en sådan tillsyningsman också kunna utföra inventeringar av områdets fauna och flora. I ett så utsatt område som Falsterbonäset är sådana undersökningar särskilt viktiga. Genom samråd mellan Länsstyrelsens Naturvårdsenhet, Vellinge kommun, Skånes Ornitologiska Förening och Falsterbonäsets Naturvårdsförening bör en plan kunna läggas upp för arbetet, som, med lite god vilja från alla inblandade parter, skulle kunna komma igång redan nästa år.

*

Ekonomiskt stöd till inventeringen har erhållits från Länsstyrelsens Naturvårdsenhet, Malmö.

Referenser

- Davidsson, J. 1962. Falsterbohalvön, en morfologisk snabbstudie. - Skånes Natur 49: 55-68.
- Gärdenfors, U., Hirschfeld, E., Kjellén, N., Lindén, N., Nilsson, S. & Undeland, P. 1986. Fåglar i Skåne 1985. - Anser, Suppl. 19. Lund.
- Högestedt, G. & Roos, G. 1971. Skanörs revlar - en häckfågellokal i omedelbart behov av skydd. - Medd. fr. SkOF 10: 3-10.
- Jönsson, P.E. 1986. Svartbenta strandpiparen *Charadrius alexandrinus* i Skåne 1986 - en projektrapport. - Anser 25: 237-244.
- Larsson, A. 1986. Effekter på fågelliv, vegetation och flora av slätter på Schäferiängarna i Ottenby naturreservat. - Calidris 15: 167-184.
- Matthiasson, G. 1974. Vegetation i sydvästra Skåne. - Skånes Natur 61: 65-83.
- Roos, G. 1974. Fågelmarker i sydväst: Falsterbonäset och Foteviken. - Skånes Natur Årsskrift 61: 101-127.
- Roos, G. 1984. Flyttning, övervintring och livslängd hos fåglar ringmärkta vid Falsterbo (1947-1980). - Anser, Suppl. 13. Lund.
- Rudebeck, G., Kristersson, M. & Persson, B. 1971. Falsterbo. Guide utgiven av Svenska Naturskyddsföreningen. Stockholm.

Summary:

The Flommen Nature Reserve, formed in 1981, is the area west of Falsterbo and Skanör (Fig. 1). It consists of shallow pools with reed beds, open meadows and sandy beaches. Vegetation zones are shown in Fig. 2. The area is No. 1 on the Swedish list on the Convention of Wetlands. In 1984-86, the breeding birds were censused, with certain stress laid on ducks, waders and gulls.

The results are shown in Table 1. In Fig. 3 the connection between breeding Anas platyrhynchos and Larus ridibundus is shown. There is a preference of Anas platyrhynchos to breed near the gull colonies.

Some species, i.e. Fulica atra and Larus ridibundus, decreased in numbers during the period. For Fulica atra high winter mortality is believed to be the reason, and for Larus ridibundus predation by foxes is one reason, the general decrease of the species all over Skåne maybe another.

Both Vanellus vanellus and Tringa totanus were concentrated in areas with intense grazing (Fig. 4). The grazing must be of a certain intensity to provide suitable breeding grounds for these two species. It is desirable to have more cattle grazing a wider area in the future.

The terns Sterna paradisaea and S. albifrons breed on the outermost point of Revlarna. There is much disturbance from people in the area, although it is protected.

This census is to be followed by another one in a few years.

Göran Walinder & Lennart Karlsson, Falsterbo fågelstation, Box 17, S-230 11 Falsterbo.